A DIPLOMATA
Kultúra a hidegháborúban
– Guy Turbet-Delof Budapesten (1947–1958)

2026. október 7. – 2027. február 28.

A diplomata. Kultúra a hidegháborúban – Guy Turbet-Delof Budapesten (1947–1958) című tárlat egy francia kultúrdiplomata Magyarországon töltött éveinek történetén keresztül mutatja be a kultúra és művészet helyzetét a hidegháború első, zaklatott évtizedében. Az időszakra különböző nézőpontokból tekint: megjelenik a francia diplomácia perspektívája, a magyar politikai rendőrség ellenséges álláspontja, valamint Turbet-Delof személyes – irodalmi műveltsége és világnézete által meghatározott – látásmódja. Alakját úgy próbáljuk megrajzolni, ahogyan a vele kapcsolatba kerülő művészek láthatták, és bemutatjuk az általuk neki ajándékozott képzőművészeti alkotásokat is. Végül magyarországi életének egy egészen közeli, személyes aspektusa is feltárul lánya, Christine Turbet-Delof visszaemlékezéséből.

A budapesti Francia Intézetet igazgató és kulturális attaséként is szolgálatot teljesítő Guy Turbet-Delof alakját a történettudomány és az irodalomtörténet már régóta jegyzi 1956-os naplójának és a *János vitéz* franciára fordításának köszönhetően. Kiállításunk azonban tevékenységének egy kevésbé ismert oldalára irányítja a figyelmet: a képzőművészethez és a művészekhez fűződő kapcsolatára. A korszak művészeinek széles körével megismerkedett, és sokuknak segített, pozíciójából adódó kötelezettségein messze túl. A kultúraközvetítés nem csupán hivatali feladat, hanem személyes küldetés volt számára, melyet a vasfüggönyön átjárva valósított meg.

Turbet-Delof a diplomáciai postát és saját autóját felhasználva igyekezett segíteni a magyar művészeket. Privát leveleket továbbított, ecsetet és kottát hozatott. Nem riadt vissza attól sem, hogy embert vagy műtárgyat csempésszen át a határon: Czóbel Béla és Rozsda Endre festményei is az ő segítségével hagyták el az országot.

A szabadságot vágyó, emigrációt választó Rozsda Endre számára támogatókat, kiállítási lehetőséget keresett. A nemzetközi karriert befutó festő *Beavatás* című műve alapján később a francia állam falikárpitot készíttetett, amely – mintegy bezárva a kört – a budapesti francia követi rezidenciára került. A kivételes tárgy most elhagyja helyét, hogy megtekinthető legyen ezen a tárlaton.

A kiállítás olyan művészek munkáit mutatja be, akiknek életpályája összefonódik Turbet-Delof tevékenységével: Rozsda Endre több nagyméretű festménye és kisebb grafikái mellett Barta Lajos szobrai és szobortervei, valamint Czóbel Béla, Vilt Tibor, Vedres Márk és Gorka Géza művei is helyet kapnak. A diplomatának ajándékozott műtárgyak és a vele kapcsolatban álló művészek alkotásai mellett a politikai rendőrség lehallgatáshoz használt eszközeit, megfigyelési fotókat, jegyzőkönyveket, valamint személyes történeteket felelevenítő filminterjúkat is láthat a közönség.

Kurátorok: Árvai Mária és Fábián Blanka
Sajtókapcsolat: Naszály György, naszi@naszi.hu, +36 30 739 0605
Nyitva tartás: kedd–vasárnap 10–18 óra.
Helyszín: Kiscelli Múzeum – Fővárosi Képtár, 1037 Budapest, Kiscelli utca 108.

Sajtóképek, kötelezően feltüntetendő kreditek:
www.fovarosikeptar.hu/sajto
További információ: www.fovarosikeptar.hu
www.kiscellimuzeum.hu
https://www.facebook.com/fovarosikeptar.kiscellimuzeum

A sajtóanyag online elérhető

Kurátori bevezető

A kiállítás a francia kultúrdiplomata, Guy Turbet-Delof Magyarországon töltött éveit (1947–1958) dolgozza fel. Turbet-Delof 1947-től nyelvtanárként dolgozott, majd 1950-től 1958-ig kulturális attaséként szolgált, egyúttal ő volt a budapesti Francia Intézet igazgatója. Feladata a francia kultúra közvetítése és terjesztése volt, ehhez minél szélesebb kapcsolati hálóra volt szüksége a magyar értelmiség köreiben. Bár irodalmárként érkezett, a kultúra egészére kellett figyelnie. Történelmi idők tanújaként, sőt alakítójaként élte át az 1956-os forradalmat.

Alakját a történettudomány és az irodalomtörténet már régóta jegyzi 1956-os naplójának és a *János vitéz* fordításának köszönhetően. Kiállításunk azonban tevékenységének egy kevésbé ismert oldalára irányítja a figyelmet: a képzőművészethez és a művészekhez fűződő kapcsolatára. Rengeteg művésszel megismerkedett, sokuknak segített, hivatali kötelezettségein messze túl.

A kulturális transzfert mindkét irányban működtette, nemcsak a francia kultúrát juttatta el Budapestre, de az 1956 után emigrációba kényszerült magyar művészeket is támogatta Franciaországban. A kultúraközvetítés a hidegháború első, zaklatott évtizedében nem pusztán szellemi síkon, hanem tevőlegesen is zajlott. Turbet-Delof a védett kommunikációs csatornát, a diplomáciai postát (futárzsák) olykor nem hivatalos célokra is felhasználva igyekezett az elzártságban élő magyar értelmiségieknek kapcsolatban maradni „a Nyugattal”. Leveleket továbbított, ecsetet és kottát is hozatott, ha arra volt szükség, és számos műalkotás külföldre juttatásában vett részt. A forradalom időszakában az emigrációt választó magyar munkatársait, ismerőseit is segítette, franciaországi beilleszkedésüket dokumentumaik, ingóságaik kijuttatásával támogatta.

A tárlat nem egyetlen elbeszélést kínál; ugyanarra a néhány évre különböző nézőpontokból tekint. Megjelenik a francia diplomácia perspektívája, a magyar politikai rendőrség ellenséges álláspontja és Turbet-Delof személyes – irodalom és saját világnézete által meghatározott – nézőpontja. Megkíséreljük körülrajzolni alakját úgy, ahogyan a vele kapcsolatba kerülő művészek láthatták, és bemutatjuk az általuk neki ajándékozott műveket is, s végül magyarországi életének egy egészen közeli, személyes aspektusa is feltárul lányának visszaemlékezésén keresztül. Christine Turbet-Delof néhány hetesen került Budapestre, élete első hat évét Magyarországon töltötte.

A kiállítás az 1956-os forradalom hetvenedik évfordulójára készült, megnyitójának napja – október 6. – megidézi azt a régi napot, amikor Turbet-Delof papírra vetette: „Magyarországon forradalom készül”. Témánk mégsem maga az 1956-os forradalom, sokkal inkább sokrétű viszonyulásunk a történelmi időhöz, amit művekkel, tárgyakkal, fotókkal és történetekkel igyekszünk közelebb hozni. A felkínált töredékek nem feltétlenül állnak össze egyetlen képpé úgy, mint Rajk László veszprémi 1956-os emlékművén. Nincsen kiemelt nézőpont vagy narratíva. Inkább Rozsda Endre festményeinek zsúfolt felületéhez hasonlít a tárlat, ahol a számtalan egymásra torlódó, összeszőtt – mégis soha nem ismétlődő – motívum a befogadó tekintetét állandó mozgásra készteti: az egyik nyomtól a másikig siklik, majd amikor visszaér egy előző pontra, már máshogyan látja, másként érzékeli; a kompozíció folyamatosan átrendeződik, ahogyan a történelem értelmezése is állandóan alakul a különböző nézőpontok fényében. Az egymásra vetített olvasatokban elmerülni élmény, intellektuális kaland, és figyelmeztetés is: a múlt éppoly összetett, mint a jelen valósága, a többféle megközelítés és az ítélkezésmentesség segít közelebb kerülni a jelenségek megértéséhez. Rozsda Endre szavaival: „Nem akarok sem vélekedni, sem magyarázni, hanem megérteni. Fejemet az időre hajtom, és hallgatom, mit mond.”

Curatorial Introduction

The exhibition explores the years that the French cultural diplomat Guy Turbet-Delof spent in Hungary between 1947 and 1958. He arrived in 1947 to teach French; from 1950 to 1958, he held the post of cultural attaché while also directing the Institut Français in Budapest. Charged with promoting French culture, he needed to cultivate the broadest possible network among Hungary's intellectuals. Although his own field was literature, his remit encompassed culture as a whole. He witnessed—and more or less took actively part in—the historic events of the 1956 Revolution.

Turbet-Delof has long been recognised by historians and literary scholars, chiefly for his diary of 1956 and his translation of Petőfi's *János vitéz* (John the Valiant). This exhibition, however, turns to a less familiar aspect of his activity: his relationship with the visual arts and with artists. He came to know a remarkable number of them and assisted many far beyond the requirements of his official post.

Cultural exchange, in his practice, moved in both directions. Not only did he bring French culture to Budapest but also supported Hungarian artists forced into exile in France after 1956. During the turbulent first decade of the Cold War, cultural mediation was not merely an intellectual undertaking; it demanded practical action. Turbet-Delof sometimes used the protected channel of diplomatic mail—the diplomatic pouch—for unofficial purposes, helping Hungarian intellectuals living in isolation to remain in contact with 'the West'. He forwarded letters and, when needed, arranged for paintbrushes and musical scores to be sent to Hungary; he also helped numerous works of art leave the country. During the revolution, he assisted Hungarian colleagues and acquaintances who chose exile, facilitating their resettlement in France by helping transfer their documents and possessions.

The exhibition does not propose a single narrative. Instead, it observes the same period from several points of view: the perspective of French diplomacy, the hostile gaze of the Hungarian political police, and Turbet-Delof's own outlook, shaped by literature and his personal convictions. We seek to trace his figure as the artists who encountered him may have seen it, while also presenting works they gave him. Finally, his daughter's recollections reveal an intimate, personal dimension of his life in Hungary. Christine Turbet-Delof arrived in Budapest when she was only a few weeks old and spent the first six years of her life in Hungary.

The exhibition opens to mark the seventieth anniversary of the 1956 Revolution. Its opening date, 6 October, evokes the day when Turbet-Delof wrote that 'a revolution is brewing in Hungary.' Yet our subject is not so much the revolution itself as our diverse relation to historical time—a theme we bring closer through artworks, objects, photographs and stories. The fragments presented here do not necessarily resolve into a single image, as they do in the model of László Rajk's 1956 Memorial in Veszprém. No viewpoint or narrative is privileged. The exhibition is similar to the densely worked surfaces of Endre Rozsda's paintings, where countless overlapping and interwoven, yet never repeated, motifs keep the viewer's gaze in constant motion. The gaze shifts from one trace to another; when it returns to a previous point, it sees and perceives differently. The composition keeps rearranging, just as historical interpretation is continually reshaped in the light of changing perspectives. Immersion in these superimposed readings is an intellectual adventure and a warning: the past is as complex as the reality of the present, and multiple approaches, free from judgement, can bring us closer to understanding. In Endre Rozsda's words: 'I don't want to assess or explain anything. I want to understand. I lay my head against time and listen to what it tells me.'

Guy Turbet-Delof alakja a történészek körében elsősorban az 1956-os forradalom idején vezetett, krónikává összeálló feljegyzései miatt ismert. A magyar forradalom jelentős változást hozott az itt tartózkodó diplomaták számára, akik marginális helyzetükből hirtelen, néhány napra reflektorfénybe kerültek. Az összes külképviselet megpróbálta a lehető legtöbb információt összegyűjteni. Több egykorú feljegyzést is ismerünk nyugati diplomatáktól, ám nem mindannyian rendelkeztek nyelv- és helyismerettel.

Turbet-Delof a lakásán berendezett irodában titkárnője, Halkó Marianne segítségével folyamatosan jegyezte a magyar rádió adásait, gyűjtötte az információkat, és küldte jelentéseit a követnek. Lánya úgy emlékszik, nagyon felfokozott állapotban volt, alig aludt, megszállottan dolgozott. Krónikáját sokáig nem ismerhette a szélesebb közönség, kiadására csak 1996-ben a forradalom negyvenedik évfordulója alkalmából került sor *(Egy francia diplomata a forradalomban. Guy Turbet-Delof 1956-os naplója,* Francia Intézet – 1956-os Intézet).

’56-os naplóját egyedivé teszi nézőpontjainak sokrétűsége: a francia diplomácia szélesebb perspektívájából és az utcán zajló események résztvevőjének szemével egyaránt látta az eseményeket. Nyíltan kiállt a forradalom eszméi mellett, járta az utcákat, nem riadt vissza a lövöldözéstől, a tankoktól. 1956-os naplója hitelessége és objektivitásra törekvése okán erkölcsi és történeti értelemben is kiemelkedő jelentőségű.

A francia diplomácia – Guy Turbet-Delof a Francia Intézet igazgatója, a *János vitéz* fordítója

A második világháború után Franciaország az elsők között igyekezett újra felvenni a diplomáciai kapcsolatot a szovjet érdekszférába került Magyarországgal. A követség 1946 júniusában kezdte újra működését a Lendvay utcában, az Andrássy út közelében, a magyar államtól kapott épületben.

A követ szoros kapcsolatban állt a francia külügyminiszterrel, munkáját katonai, kereskedelmi, kulturális attasék segítették, akik figyelemmel követték az adott területet és tájékoztatták az aktuális eseményekről. A követ pedig továbbította az információkat a francia külügyminisztérium érintett osztályának.

Guy Turbet-Delof 1949 decemberében vette át a budapesti Francia Intézet vezetését. Egyszemélyben volt kulturális attasé és a budapesti Francia Intézet igazgatója. Csak az előbbi jelentett hivatalos diplomáciai státuszt, mivel az intézet jogi helyzete egészen 1963-ig rendezetlen maradt. A francia–magyar kapcsolatok ekkor mélyponton voltak. A magyar hatóságok az intézmény elszigetelésére törekedtek, sőt bezárása is felmerült. Végül szűk keretek között folytathatta a francia kultúra terjesztését: a nyelvtanfolyamok, a könyvtár és filmkölcsönző szolgálat mindvégig működött. Első néhány hivatali évében Turbet-Delof intézetigazgatóként és kulturális attaséként alig kapott meghívást hivatalos programokra, s francia vonatkozású kulturális esemény is elenyésző számban akadt, amelyről beszámolhatott volna feletteseinek. Így irodalmi érdeklődésének több időt szentelhetett. Lefordította Petőfi Sándor *János vitéz*ét. 1953 tavaszától, Sztálin halála után politikai enyhülés következett, s ezzel párhuzamosan a Francia Intézet tevékenysége is felélénkült. 1956-ban már a hivatalos magyar kulturális szervek is keresték az együttműködés lehetőségét, ám a forradalom gátat vetett ezeknek a kezdeményezéseknek. Széles körű kapcsolatrendszere és a forradalom eszméi mellett való kiállása miatt Turbet-Delof személye politikai feszültségforrássá vált, ő maga pedig a magyar hatóságok szemében nemkívánatos személy lett.

Állambiztonsági szervek és a Francia Intézet

A nyugati követségek és diplomaták kiemelt célpontként álltak az állambiztonság szoros megfigyelése alatt. Ennek kettős célja volt, egyrészt tudni akarták, hogy a diplomaták milyen információkhoz jutnak, mit közvetíthetnek saját hazájukba, másrészt az esetleges kiutasításukhoz gyűjtöttek bizonyítékokat (a politikai rendőrség bizonyítékok híján is kémként kezelt szinte minden nyugati diplomatát). Guy Turbet-Delofot szerteágazó kapcsolatai, jólértesültsége miatt kiemelt célpontnak tekintette a titkosszolgálat. Mivel ő maga érinthetetlen volt, ezért magyarokat, munkatársait, alkalmazottait, ismerőseit, mint „kémgyanús kapcsolatokat" vitték be kihallgatásra, zsarolták és fenyegették meg, börtönözték be akár több évre. A Francia Intézet tanárát, Barják Jánost 1954 őszén tartóztatták le, a segédkönyvtáros Németh Margitot 1955 tavaszán, az igazgató titkárnőjét, Halkó Marianne-t 1957 decemberében. Az állambiztonsági szervek azt remélték, hogy ezzel betekintést nyernek a diplomata tevékenységébe, és bizonyítékokat találnak az esetleges kiutasításához. Utóbbiakat szorgosan gyűjtötték, Guy Turbet-Delof lakásában, irodájában lehallgató készüléket helyeztek el, beszervezték a letartóztatott Barják János feleségét, szomszédos épületekből vagy az utcán követve figyelték a mozgását, találkozóit. A letartóztatott munkatársak vallomásai, a lehallgatások, autós üldözések jegyzőkönyvei az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárába kerültek. Guy Turbet-Delof tevékenysége, kapcsolatrendszere ezekből a dokumentumokból is kirajzolódik.

A személye körüli feszültségek Halkó Marianne letartóztatása kapcsán csúcsosodtak ki. A magyar hatóságok távozását sürgették. Végül 1958 októberében adta át a stafétát a következő intézetigazgatónak, Halkó Marianne ellen ekkor ejtették a vádakat, és szabadon engedték.

Turbet-Delof és a művészek kapcsolata, Guy Turbet-Delof „gyűjteménye"

Turbet-Delof irodalmárként érkezett Magyarországra, a képzőművészet világa nem állt hozzá közel. Kiindulópontként értelemszerűen elődeinek ismeretségeire támaszkodott. Turbet-Delof elődjének sok szempontból François Gachot-t (1901–1986) tekinthetjük, aki huszonöt Magyarországon töltött éve alatt a hazai képzőművészeti élet fontos szereplőjévé vált, és jelentős műgyűjteményt épített modern magyar művészek alkotásaiból.

Az öröklött kapcsolatok között lehetett Czóbel Béla, Vilt Tibor vagy Bernáth Aurél, a Gresham kávéházban rendszeresen találkozó művészkör tagjai, akik a Francia Intézet indulása körül is jelen voltak. Őket Turbet-Delof még az intézet titkáraként ismerhette meg 1947 és 1949 között.

A francia nyelvet beszélő, franciás érdeklődésű művészek, akik az Intézetet is látogatták, könnyebben az új intézetigazgató látókörébe kerülhettek. Turbet-Delofnak nem voltak kvalitás vagy formai alapokon nyugvó preferenciái, a képzőművészetről politikai, ideológiai értékek mentén gondolkodott. Mégsem kizárólag a hidegháború idején a hivatalos szcénából egyre inkább kiszoruló modern irányzatok képviselőinek társaságát kereste. Hivatalából következően a hivatalos magyar művészet eseményeit és az abban részt vevő alkotók tevékenységét is figyelemmel kísérte.

Legfontosabb kapcsolatairól 1957-ben letartóztatott és kémkedéssel vádolt titkárnőjének, Halkó Mariannenak vallomásából kaphatunk képet: ismerte Bornemisza Géza festőt, Gorka Géza és Kovács Margit keramikusokat, Huszár Imre, Ferenczy Béni, Bokros Birman Dezső és Medgyessy Ferenc szobrászokat. Korniss Dezsőt 1957-ben egy kiállításon már ismerősként üdvözölte. Barta Lajossal és Rozsda Endrével valamikor az ötvenes évek közepén ismerkedhetett meg.

A nyugati kortárs művészettől a politikai berendezkedés miatt elzárt Magyarországon a művészeknek szükségük volt a nyugati diplomaták segítségére. Turbet-Delof is segített, alkalmanként kottát, fotópapírt, festéket vagy ecseteket hozatott nekik, máskor könyveket, folyóiratokat juttatott el hozzájuk, vagy egyszerűen személyes beszélgetések során szolgált a nyugati világról információval.

Az 1956-os forradalom és az azt követő időszak sokak számára bizonyult sorsfordítónak: a kultúrattasé szűkebb köréhez tartozó művészeket különbözőképpen érintette a forradalom. Vilt Tibor a budafoki forradalmi megmozdulások aktív résztvevője volt, őt a forradalom leverése után letartóztatták, és néhány hónapot börtönben töltött. Czóbel Béla közel állt a magyar hivatalos körökhöz, a forradalom napjai után mégis a kultúrattasé segítségét kérte, hogy Franciaországba juthasson műveivel együtt. A politikától magát távol tartó Barta Lajos számára éppen a Turbet-Deloffal ápolt jó kapcsolat bizonyult hátrányosnak, megfigyelték, a diplomatával való rendszeres találkozásai miatt nem kaphatott útlevelet.

Guy Turbet-Delofból nem lett professzionális gyűjtő, nem épített jelentős gyűjteményt. Képzőművész barátaitól vásárolt vagy leginkább ajándékba kapott néhány tárgy azonban fontos lenyomata Magyarországon töltött idejének, felvillantja legfontosabb művészeti kapcsolatait. A birtokába került művek általában kis méretűek, nem reprezentatívak. Döntő többségüket lánya, Christine Turbet-Delof a Fővárosi Képtárnak ajándékozta.

Rozsda Endre

Guy Turbet-Delof a magyar művészek közül Rozsda Endrének segített a legtöbbet, akit valamikor az ötvenes évek közepén ismert meg.

Rozsda Endre (1913–1999) saját művészi stílusára Franciaországban talált rá. 1938 és 1943 között partnerével, Barta Lajossal Párizsban élt. A kortárs művészetet közvetlen közelről ismerhette meg, ott született az az absztrakcióból és szürrealizmusból táplálkozó festészet, amellyel a második világháború után az Európai Iskola kiállításain jelentkezett.

Ez a francia orientációra építő festői eszmény a fordulat éveit követően nem juthatott érvényre. Az 1950-es évek Magyarországán a szocialista realista stílus követését előíró hivatalos művészeti életben Rozsda nem kapott kiállítási lehetőséget, sőt, a festéshez szükséges anyagokat is alig.

Rozsda vágyott a művészi szabadságra, az elismerésre. 1956. szilveszter éjjelén útnak indult, illegálisan elhagyta az országot, és Párizsba ment. Az újrakezdéshez azonban addigi munkáira is szüksége volt. Műveinek kijuttatásában Turbet-Delof nyújtott segítséget. A festmények egy részét saját autóján vitte Bécsig, máskor a párizsi Külügyminisztériumba irányította Rozsdát, hogy a diplomáciai küldemények osztályán (*service de la valise diplomatique*) vegye fel a számára küldött csomagokat.

Turbet-Delof működése annyira sikeresnek bizonyult, hogy szinte alig maradt Magyarországon Rozsda Endre-festmény, azok is főként magántulajdonban, a család birtokában. Éppen ezért kivételesnek számít a Fővárosi Képtárban őrzött kép (*Kompozíció,* 1947, olaj, vászon), amely azokban az évtizedekben is képviselhette Rozsda festészetét, amikor az idehaza még nem volt hozzáférhető.

Rozsda távozását követően Turbet-Delof írt különböző francia kapcsolatainak, arra kérve őket, hogy segítsék a festő boldogulását Párizsban. Abban is szerepe lehetett, hogy Simone Collinet, André Breton korábbi felesége kiállítást rendezett Rozsda munkáiból a hagyományosan szürrealista művészetre fókuszáló Galerie Furstenbergben 1957 februárjában, alig néhány héttel a festő Párizsba érkezése után.

Turbet-Delof és a festő kapcsolata azután sem szakadt meg, hogy az attasé távozott Magyarországról, évtizedekkel később is leveleztek, Rozsda Endre rendszeresen küldött Turbet-Delofnak kézzel festett újévi üdvözlőlapokat.

Rozsda idővel nemzetközileg is elismert művésszé vált, festményei számos francia és magyar közgyűjteményben megtalálhatók, absztrakt, szürrealista festészetét az 1990-es évektől fogva igyekezett a magyar művészettörténet visszaemelni a kánonba.

Czóbel Béla

Czóbel Béla pályája az 1910-es évek első felében meredeken ívelt felfelé, Franciaországban és Magyarországon is ismert és elismert festővé vált. Czóbel a kommunista hatalomátvételt követően nem köteleződött el az állami művészetpolitika és a szocialista-realizmus mellett. Mégis kivételes helyzetet élvezett: 1950-től évről-évre kapott útlevelet Franciaországba, minden bizonnyal fivérének, Czóbel Ernő fordítónak és befolyásos szerkesztőnek köszönhetően, aki szoros kapcsolatot ápolt a pártvezetéssel.

Guy Turbet-Delof rendszeresen találkozott a festővel szentendrei műtermében vagy a Francia Intézetben; helyzetét ismerte, árnyaltan látta. 1951-ben jelezte a francia külügynek küldött beszámolójában, hogy Czóbel kivételes pozícióját használva, útjai során közvetítőként is működik, a magyar művészek üzeneteit és küldeményeit kézbesíti franciaországi ismerőseiknek – egy alkalommal éppenséggel egy csomag paprikát vitt el Pablo Picassónak.

1954 után Czóbel művészetére egyre nagyobb figyelem irányult. Fontos lett volna számára az 1956 őszére tervezett, második világháború utáni első önálló hazai tárlat, amely a forradalom kitörése miatt nem valósulhatott meg. A kiállítás anyaga azonban kijutott Párizsba, Guy Turbet-Delof és a francia követség segítségével. Czóbel és felesége, Modok Mária ugyanezen a módon hagyták el az országot 1956 decemberében. Majd 1957 tavaszán nehézségek nélkül tértek haza, és 1958 őszén Czóbelnek önálló kiállítása nyílt a Nemzeti Szalonban.

Turbet-Delof ennek kapcsán bizalmas jelentésben számolt be a külügynek a festő helyzetéről. A művész nyilatkozatai alapján arra következtett, hogy Czóbelnek és az általa képviselt óvatos nyugati orientációnak fontos szerep jut majd a kádári művészetpolitikában. Turbet-Delof nem tévedett, azonban ennek már nem volt tanúja: néhány héttel később végleg elhagyta az országot. Czóbellel a kapcsolat megszakadt, de évtizedekkel később is barátjaként emlékezett a festőre; az 1996-ban megjelent forradalmi naplóját részben Czóbel emlékének ajánlotta.

Guy Turbet-Delof a lánya szemével – egy ritka és közeli nézőpont

Guy Turbet-Delof lánya, Christine 1950-ben született Dijonban. Színésznői ambíciókat dédelgető édesanyja Franciaországban maradt, a néhány hetes kislány diplomataként szolgáló édesapjához került Budapestre. Christine egészen hatéves koráig Magyarországon élt, és a dadája, Annuska (Pavelka Lajosné, szül. Elbert Anna, 1920–2003) nevelte, és szerette szinte saját gyermekeként. Édesanyját csak Magyarországon tett rövid látogatásai alkalmával látta, de rendkívül elfoglalt édesapjával is csak kevés időt tudott együtt tölteni. Érzelmileg főként a dadájához kötődött. Élete első hat évében leginkább a magyar nyelvet használta. Az 1956-os forradalom Christine életét is felborította. 1956 novemberében édesapja Franciaországba vitte, Magyarországra csak néhány hónapra tért vissza 1957 tavaszán, majd végleg Franciaországba került, az iskolát már ott kezdte el.

Később, felnőttként kezdett agyagból szobrokat készíteni. Képzőművészeti tevékenységének egyik inspirációs forrása Magyarországhoz kötődik: gyermekként három apró figurát kapott ajándékba Kovács Margittól.

Christine Turbet-Deloffal 2025 nyarán készítettünk online interjút, ennek vágott, rövid verziója látható a kiállításban. Személyes perspektívája segít megérteni, mekkora áldozatot követeltek a Magyarországon töltött évek, és hogy „Annuska anyai szeretete és jelenléte nélkül Guy Turbet-Delof nem tudott volna ennyit tenni” a magyar-francia kapcsolatokért.

Guy Turbet-Delof életrajza

1922. május 4. Guy Turbet-Delof megszületik Bordeaux-ban, három fiútestvér közül az elsőként.

1929 A család Marokkóba költözik (az ország ekkor francia protektorátus alatt állt).

1940–1941 Guy Turbet-Delof Bordeaux-ban, majd Algírban tanul.

1941–1943 A lyoni École normale supérieur felsőoktatási intézményben végez előkészítő kurzust.

1943 augusztus – 1944 július Felvételt nyer a párizsi École normale supérieur rangos intézményébe. A megszállt Párizsban nem kezdheti el tanulmányait, Dél-Franciaországban bujkál, először a castres-i szemináriumban tanít, majd az ellenállás La Salvetat-i kórházának ügyintézője lesz.

1944–1946 Francia klasszikus irodalmat, latint és ógörögöt tanul a Párizsi École normale supérieur-ön, 1946-ban tanári diplomát szerez.

1947 április Jelentkezik a Francia Külügyminisztérium által meghirdetett budapesti lektori állásra. Az Eötvös Collegiumban és a Pázmány Péter Tudományegyetem (később ELTE) bölcsészkarán tanít. Érkezésétől titkára a kulturális attasénak, majd a Francia Intézetnek.

1948 július Házasságot köt Simonne Mercier-vel Párizsban.

1949 december Távozik a budapesti Francia Intézet korábbi igazgatója, Raymond Warnier, helyére és a kulturális attasé pozícióra ideiglenesen Guy Turbet-Delofot nevezik ki.

1950. május 14. Megszületik a lánya, Christine Turbet-Delof.

1950–1953 A francia–magyar kapcsolatok a mélyponton vannak. Guy Turbet-Delof Petőfi Sándor *János vitéz*ének francia fordításán dolgozik, a kötet 1954-ben jelenik meg.

1953–1955 Elemzéseket ír az enyhülés folyamatáról, a kulturális közeg változásairól. Fokozatosan bővül a Francia Intézet programkínálata. Magyar munkatársait zaklatja a politikai rendőrség.

1956 A hivatalos magyar kulturális szervek is keresik az együttműködés lehetőségét a Francia Intézettel. A kulturális élet szereplői közül egyre többen veszik fel a kapcsolatot Guy Turbet-Deloffal.

1956 október–1957 január A forradalom eseményeit szorosan követi, az információkat napló formájában rögzíti. A követ megbízásával Bécsbe megy, saját autóján emigránsok csomagjait és keresztfiát, Barják Pétert is kijuttatja az országból.

1957 december Titkárnőjét, Halkó Marianne-t letartóztatja a politikai rendőrség, azzal a céllal, hogy Turbet-Delof ellen bizonyítékokat gyűjtsön. Szeretne visszatérni Franciaországba, a lánya ott kezdte el az iskolát.

1958 október A magyar hatóságok fontolgatják a kiutasítását. A francia külügyben két, kevésbé jelentős posztot ajánlanak neki (Uppsala és Casablanca), végül önként távozik Magyarországról, és kilép a diplomáciai szolgálatból. Halkó Marianne-t ezzel nagyjából egy időben szabadon engedik. Turbet-Delof a Bordeaux melletti Talence gimnáziumában kap tanári állást, a latin nyelv alapjait tanítja kisdiákoknak.

1960 Házasságot köt Paule Vaysse-szal, 1977-ben különválnak.

1961 A bordeaux-i Michel-de-Montaigne Egyetemen kap állást, később professzor lesz, innen megy nyugdíjba.

1969 Frankofón és afrikai irodalom- és nyelvészeti központot alapít professzortársával a bordeaux-i egyetemen.

1970-es, 1980-as évek Kutatási területe a Franciaország és az arab világ közötti irodalmi és történeti kapcsolatok a 16–18. században. Több kötetet, köztük egy regényt és számos tanulmányt publikál a témában.

1993 Magyar Köztársasági Érdemrenddel tüntetik ki.

1994 Franciaországban Becsületrenddel (Légion d’honneur) tüntetik ki.

1996 A forradalom idején írt naplója magyarul és franciául is megjelenik. 1958 óta először

tér vissza Magyarországra, részt vesz a budapesti Francia Intézet a forradalom 40. évfordulója alkalmából rendezett programjain.

2007 A budapesti Francia Intézet 60. éves fennállása alkalmából meghívást kap Budapestre, ám ennek a meghívásnak már nem tud eleget tenni.

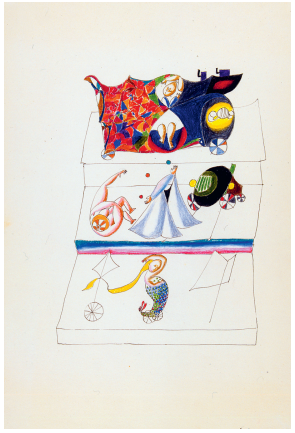
2008. november 24-én hal meg Bordeaux-ban.

2013 A budapesti Francia Intézet kerekasztal-beszélgetést rendez Guy Turbet-Delof magyarországi éveiről, a forradalom alatti tevékenységéről.

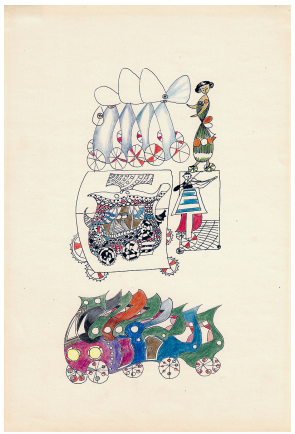
Kiemelt műtárgyakról

Rozsda Endre (1913–1999): *Forradalmak I–XIII.*, 1956; színes ceruza, papír; magántulajdon

Rozsda Endre nem vonult illegalitásba az ötvenes években, rajzolt és festett, sokszor semleges, mindennapi jeleneteket, de néha személyes, rejtjeles rajzokat is. 1956. október 23-án szokás szerint az utcát járta vázlatfüzetével, amikor a tömeget látva követni kezdte az embereket, és nemsokára az események sűrűjében találta magát Bem tábornok szobránál. Este otthon megrajzolta forradalmi sorozatának első lapját. Elmondása szerint erre a lapra a nagy forradalmak évszámait írta fel (1956, 1917, 1848 és 1789) és a számjegyeket azután színes ceruzákkal a legkülönfélébb mintázatokká, figurákká alakította, úgy, hogy szinte ne lehessen dekódolni üzenetét. A forradalom további napjain is készített hasonló színes rajzokat, a sorozat összesen 13 lapból áll. A rejtjelezés olyan erős, hogy a sokszor már-már vidámnak ható, humorral átitatott, részletgazdag rajzokon alig fedezhető fel a drámaiság.

Vilt Tibor (1905–1983): *Szék és ablak*, 1958; galvanoplasztika; j.n.; magántulajdon

Vilt Tibor *Szék és ablak* (1958) című plakettjének érzékenyen mintázott, széket, rácsos ablakot és összefirkált falat ábrázoló felülete a művész elmondása alapján azt a börtöncellát idézi, ahol 1957–1958-ban fél évet töltött. A forradalmat követő megtorlások idején, 1957. július 17-én, Viltet mint afféle vezéregyéniséget tartóztatták le és vették őrizetbe, aki az állambiztonsági iratok tanúsága szerint „helytelen irányba befolyásolni tudja a kerületi értelmiség hangulatát és magatartását", és aki a forradalom leverése után is további felbujtó tevékenységet folytatott és a sztrájk folytatása mellett agitált. Vilt nem került bíróság elé, ügyét a Budapesti Politikai Vizsgálati Alosztály vizsgálta, eközben őrizetét meghosszabbították, csak 1958. január 17-én engedték szabadon.

Karrierjében látszólag nem jelentett törést az 1956-os forradalom, utána is szerepelt kiállításokon, és számos köztéri megbízást kapott, Munkácsy-díjjal tüntették ki, 1968-ban Kondor Bélával és Kokas Ignáccal közösen képviselhette Magyarországot a Velencei Biennálén. Az 1956-os forradalom után készült olyan művek, mint a *Tank-taposta* arc, vagy a *Szék és ablak* azonban mély lelki megpróbáltatásokról tanúskodnak.

Barta Lajos (1899–1986): *Tavasz*, 1958/1965; bronz; Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár

A lírai címet Barta utólag, németországi emigrációja idején adta. A szobor egy kisebb bronz változatát a Magyar Nemzeti Galéria már 1963-ban megvásárolta kiemelkedő formai kvalitásai okán. A kompozíció hasonló méretű, feltehetően gipsz változata pedig egy 1963-ban, a francia követségen készült fotón is feltűnik az alkonzul irodájában, ahová feltehetőleg a művész ajándékaként került. A lendületes héjforma frontális nézete könnyedséget sugall. Az egyetlen pontról elrugaszkodó, spirálisan tekeredő, átlósan összeérintett sík egyik csücske függőlegesen felfelé mutat, így a kompozíció optimista, felfelé törekvő, sodró lendületű alakot formáz. 1982-ben az Észak-Rajna-Vesztfáliában élő Barta Lajosnak ezt a szobrát állították fel a siegeni egyetem mellett, három méteres nagyságban. A szobor rajzi vázlatán olvasható felirat: „Johanna a máglyán, Honegger, 1958. IV. 1." az eredeti ihlető forrásra utal. Barta Budapesten hallotta Arthur Honegger oratóriumát Paul Claudel szövegével, amely Jeanne d'Arc történetét dolgozta fel.

Az orléans-i szűznek sikerült a százéves háborúban győzelemre vezetnie a francia seregeket az angolok elleni csatában, ennek ellenére 1431-ben boszorkányság vádjával elítélték, és máglyán megégették. Barta, aki 1949-ben a szocialista realista stílus követéséhez való alkalmazkodást és művészi meggyőződésének megtagadását választotta a hősies bukás alternatívájaként, a francia lány történetében saját vívódásainak párhuzamait fedezhette fel. A plasztika főnézete keresztformát mutat, amely a bátorságot, a hitért vállalt máglyahalált idézi. Honegger oratóriumának azonban volt egy szorosan Turbet-Delofhoz köthető kontextusa is. A francia zeneszerző *Johanna a máglyán* című drámai oratóriumát 1958-ban mutatták be Budapesten, az Erkel Színházban, a Francia Intézet szervezésében. Az előadást nem sokkal később betiltották. Az 1956-os forradalom tükrében ugyanis a magyar hatóságok előtt nem maradt rejtve Jeanne d'Arc történetének különleges szimbólumként az 1956-os forradalomra vonatkoztatott értelmezése.

Rozsda Endre (1913–1999): *Beavatás* című (1976) festménye alapján készült falikárpit; Mobilier national

Rozsda Endre 1967-ben találkozott a szabadkőművességgel, belépett az 1956-tól Párizsban működő, magyar nyelvű Martinovics-páholyba, sok más emigráns magyar képzőművésszel együtt. A titkos nemzetközi szervezethez való csatlakozás hatékony módja lehetett a szociális háló bővítésének.

Nemcsak a kapcsolatok miatt volt vonzó a szervezethez való csatlakozás, a szabadkőművesség közel állt a szürrealista művészek érdeklődéséhez. A fényszimbolikán alapuló szabadkőműves beavatási szertartás Rozsda Endre meghatározó élménye volt. 1976-ban készült *Beavatás* (Initiation) című festménye ehhez a rituáléhoz köthető. A ceremónia elején a jelölt szemét bekötik egy kendővel, elveszíti a látását, vakká válik. Később, amikor a kendőt ünnepélyesen leveszik, megkapja a látás képességét. A beavatás által a jelölt képessé válik az addigi, hétköznapi értelemtől eltérő látásra, gondolkodásra, felvilágosulttá lesz.

A fény által élesedő érzékek, az egyre terjedő fénynyalábok mintha a *Beavatás* című képen is megjelennének. Az absztrakt szövedékben felfedezhető néhány olyan részlet, amelyet a cím ismeretében a szabadkőműves szimbolikához kapcsolhatunk: egy kör itt jelentheti a Napot, vagy utalhat a „Nagy Építészre", a világ teremtőjére, ahogyan egy hegyesszöget érthetünk körzőként, egy derékszöget gondolhatunk vakolólécnek.

Rozsda tervei között már 1960 körül szerepelt, hogy rajzai vagy festményei alapján szülessen falikárpit. A gobelin műfaja költséges, elkészítése hosszú időt igényel. Franciaországban a műfaj máig magas presztízzsel bír.

A francia állam 1981-ben megrendelte a Manufactures des Gobelins-től egy falikárpit leszövését Rozsda Endre *Beavatás* (1976) című képe alapján. Ekkorra Rozsda már elismert művész volt. A kárpit 1983-ra készült el, egy viszonylag szűk körben megrendezett bemutató esemény után a Mobilier national – vagyis a francia hivatalok berendezésével foglalkozó szervezet – raktárába került. Ott pihent egészen 2017-ig. Ebben az évben Rozsda hagyatékának gondozója, José Mangani kezdeményezte, hogy kerüljön egy Rozsda-festmény alapján készült falikárpit a budapesti francia nagyköveti rezidenciára. Eric Fournier nagykövet pedig a Rozsda-kárpit restaurálása és kihelyezése mellett döntött.

Rozsda sok szempontból indokolható választás, ha a francia nagyköveti rezidencia díszítéséről van szó. Emigráns magyar festő, akinek a pályája Franciaországban teljesedett ki. Disszidálásában és franciaországi érvényesülésében – Turbet-Delof révén – a francia diplomácia kulcsszerepet játszott.

Guy Turbet-Delof portréfotója, 1950 körül. Magántulajdon.
Portrait photograph of Guy Turbet-Delof, circa 1950. Private collection.

Diplomáciai küldemények szállítására használt futárzsák, 1945 után.
Franciaország Európa- és Külügyminisztériuma
Diplomatic pouch used to transport diplomatic dispatches, after 1945.
French Ministry for Europe and Foreign Affairs

Mikus Sándor (1903–1982): *Sztálin* (a ledöntött szobor darabja), 1951; bronz; BTM Kiscelli Múzeum – Fővárosi Képtár
Sándor Mikus (1903–1982): *Stalin* (fragment of the toppled statue), 1951; bronze; BHM Kiscell Museum – Municipal Gallery

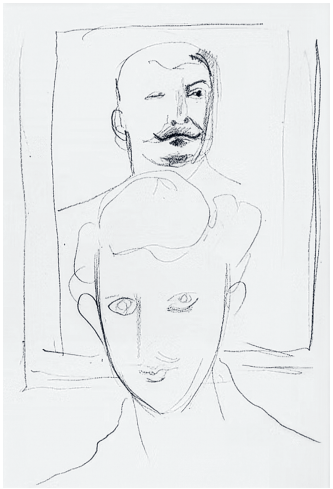
Rozsda Endre (1913–1999): *Kompozíció*, 1947; olaj,vászon; BTM Kiscelli Múzeum – Fővárosi Képtár
Endre Rozsda (1913–1999): *Composition*, 1947; oil on canvas; BHM Kiscell Museum – Municipal Gallery

Rozsda Endre (1913–1999): *Örök visszatérő*, 1951;
olaj, vászon; magántulajdon
Endre Rozsda (1913–1999): *Perpetual Return*, 1951; oil on canvas; private collection

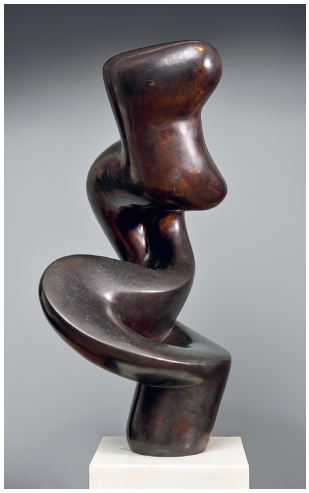
Rozsda Endre (1913–1999): *Önarckép (Japán kávéház)*, é.n.;
ceruza, papír; magántulajdon
Endre Rozsda (1913–1999): *Self-Portrait (Café Japan)*, n.d.;
pencil on paper; private collection

Rozsda Endre (1913–1999): *Önarckép Sztálinnal*,1950 körül;
ceruza, papír; magántulajdon
Endre Rozsda (1913–1999): *Self-Portrait with Stalin*, c. 1950;
pencil on paper; private collection

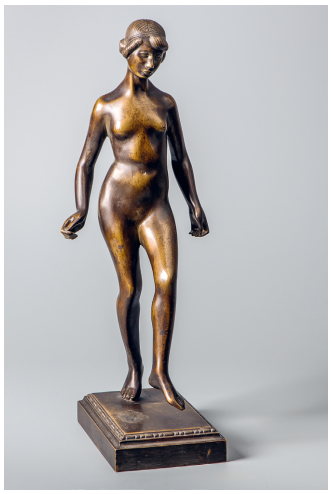
Rozsda Endre (1913–1999): *Beavatás* című festménye alapján a Manufacture des Gobelins
által szőtt falikárpit, 1983; Mobilier national
Tapestry woven by the Manufacture des Gobelins after Endre Rozsda's (1913–1999) painting *Initiation*, 1983; Mobilier national

Barta Lajos (1899–1986): *Hajladozó (Félelem)*,1957/1970-es évek; bronz; Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár
Lajos Barta (1899–1986): *Swaying Figure (Fear)*, 1957/1970s; bronze; King St Stephen Museum, Székesfehérvár

Czóbel Béla (1883-1976): *Csendélet pipával és kék korsóval*, 1950-es évek; pasztell, papír; BTM Kiscelli Múzeum – Fővárosi Képtár, egykor Guy Turbet-Delof tulajdonában, Christine Turbet-Delof ajándéka
Béla Czóbel (1883–1976): *Still Life with a Pipe and Blue Jug*, 1950s; pastel on paper; BHM Kiscell Museum – Municipal Gallery; formerly owned by Guy Turbet-Delof; donation of Christine Turbet-Delof

Vedres Márk (1870–1961): *Lépő női akt*, 1914 előtt; bronz; BTM Kiscelli Múzeum – Fővárosi Képtár, egykor Guy Turbet-Delof tulajdonában, Christine Turbet-Delof ajándéka
Márk Vedres (1870–1961): *Walking Female Nude*, before 1914; bronze; BHM Kiscell Museum – Municipal Gallery; formerly owned by Guy Turbet-Delof; donation of Christine Turbet-Delo

Barta Lajos (1899–1986): Tavasz, 1958/1965; bronz; Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár
Lajos Barta (1899–1986): Spring, 1958/1965; bronze; King St Stephen Museum, Székesfehérvár

Rozsda Endre (1913–1999): Forradalmak I–XIII., 1956; színes ceruza, papír; magántulajdon.
Endre Rozsda (1913–1999): Revolutions I–XIII, 1956; coloured pencil on paper; private collection

Vilt Tibor (1905–1983): Szék és ablak, 1958; galvanoplasztika; magántulajdon.
Tibor Vilt (1905–1983): Chair and Window, 1958; electrotype; private collection